

درگاه

اون بش کونده بر نشر اولنور علم وصنعت مجموعه سی

• شباط ۳۳۸

نومرو : ۲۰

برنجی سنه : ایکسجی جلد

تورک تارنمخی تېدقیقاتی

ملي تورک بملکری

عثمانی تاریخنده سرایده ناصیل بر جوق جوق اکملکاریلریکی کورویاورسه اسکی تورکار آره سنده دورلو دورلو اکملکار ییلیردی . بولرده آبریمه اسار ویراش اولوب قسم اعظمی الوم مستعملدر . لکن شایان تأسفک بعضیلری جوق مهم اضاح اولندیندن بزه بوخصوصده مهم اولارق نقل ایتمک مجبوریتنده قالدق .

کولده پیشبره رک بایلان اتمک تورکار «کوزمان: Kuzman» نامی ویردرلرکه ، بونوع اتمک آناطولییک بعض برلرنده الوم بایلمقددر . « بوغا » اسمیه طایفان بر اتمک دها واردرکه قترلی اولارق بایلییر . بونک دها ایتمه سی « قتا بوغا : Koutina yonga » اسمنددر . بواک « بوغا » نک یاغده پیشبریشی در . « یه رما بوغا » آندده بر اتمک دها یابارلردی . بوده بورده مشابه اولوب شیمدیک سیمیت شکنددر . بوفوده پیشبریان اتمکده تورکار « جقمین : Djoukmin » نامی ویردرلردی . محمود افندی بو اتمک بک قولای هضم اولدیفنی سویلبور . بینه اتمک جشمندن « بسکاج : Buskadj » آندده بر نوع چوره رک دها واردر . بولاردن باشقه « قره اتمک » دینیلن بر اتمکده اوکره نیوز : آتی تل تل اولنجه به یعنی داغیانجه به قدر پیشبردکن صوکره ایچنه اون ، یاغ و شکر قویورق قوبولاشدیریلیر . صوکره قاینادیلیر . ویرصورتله برنوع طائی بایلییر . بونک کی بعض اتمک طائیلری دها واردر : کوزمان یعنی صیاق کولده پیش اتمک یاغ ایچنه اووالانارق قیزارتیلیر ، اوزرینه شکر قونورق یه نیر . بواک « اسبری : Esbri » نامی ویریلیر . برده « قتا » آندده بر طائی بایلیردی : خور ایچنه اولارق آجیلیر . صوکره تیزغین یاغ ایچنده قیزارتیلیر . بعده چقاوارق اوزرینه شکر قوبوب یه نیر .

دیوان لغات الترکده اتمکاره دائر بولایلرکم

اترک طرفدن بایلان متایسه سندن مستبان اولدینی وجهله [بهرچ قانالوغی ، ص ۱۲۱ ، ویا نه ۱۸۶۴ ، تورکجه یازمه لر ، یایراق ۱۴۹ ، ۲۹ ب ، سطر ۱۰ (اورته)] یایراق ۳۰ ه قدر [مذکور صورت صوک زمانارده . من بک آز دیکشدریلرک و آژاله کهنه تعبیراندن اجتناب ایدیلرک وجود بولمش در ، بو آتونییک قونهاغ یازمه سیله Gadices I Orientales bibl. regiae Hafnensis, pars III, [Hafniae 1857, 5. 55. nr. X نه درجه به قدر آیری قرائت طرزلی عرض اتمکده اولدینیک تعینی مساعی متعدده به رغماً ممکن اولمه شددر .

فراخ بایغندر

کورپی زاده احمد جمال بک طرفندن تورکجه نقل ایداشدر.

معلومات بوندن عبارتدر . شیمدی ده بملکری اضاح ایدلم :

اریشته ویا شهریه چوریاسی تورکارجه « اکرا Ukra » اسمیه طائیلردی . خوری کوجوک کوجوک نخود کی کسهرک برنوع اریشته دها یابارلرکه بونی اکثریا خسته لر چوره کی ایچرلر . اسمی « سرجمی : Sermedjuk » در .

الوم « بومبار » نامیه بایلان یکده اسکیدن تورکار آره سنده کشرته یایلمدده ایدی : بارصافلری برنج و بهارناله دولیدردکن صوکره پیشبریلوب اکل اولنان بک تورکارجه « سفت : Songout » اسمنده ایدی . بمضاده بارصافلری واشکنبه یی ایچنه بارصافلرک ایچنه قویورق پیشبریلیر . یاخود قیزارتیلیرکه بواکده « برکچ : Yurkemudj » نامی ویریلیر .

« غزل » آندده ات و بهارناله بارصاغی دولیدردق بایلان بر بک دها واردر .

لجوسه یاتاقده یاتارکن بزم شمدیکی عاقلریز کی تورکارده « قاغت : Kagout » اسمنده بر بک یابارلر . کان مسافله ویرلردی . بو بک بزم الوم یایدیفز حاوایه بک بکزه دیکندن لجوسه بملکرنده مسافله شمدیکی شربت برینه برنوع حاوا تقدیم اولدیننی آکلاشیلیر . بملک طرزی اعمالی شو صورتلدر : دارینی صوده ایچنه خاشلاقدن صوکره قورودورلر ، درونته بونیده اوکوتورک حاصل اولان ابله یاغ و بده شکر قونولور . بو حاوانک اسمنه دیوان لغات الترکک باشقه بربرنده « قوت : Keuvvut » دییه راست کابورزکه بونک قاوورلش داری ، یاغ و شکرله قارشیدیریلرک یایدیفنی سویلبورسه ده « قاغوت کله سنده افسدر » دیغمه سته نظر اولانکی بملک برشکل دیگرکی اولسی لازم کایر .

« بخشی : Boushi » اسمنده یغایدن بایلان طائلسی برنوع بک دها واردر : یغایدی پیشبردکن صوکره بادم ایچی ابله برابر بر قابه وضع ایدرلر . اوزرینه بال ابله یایدیش بولاماج قونولرک اکتی بیجه به قدر برافیلیر . زمانی کانجه یغایدی یه نیر ، حاصل اولان صوفی ده ایچیلیر .

« چکل » لرک یایدیزی بر بکده واردرکه بواک « سیم سمرق » دنیایر : باشی خاشلاقدن صوکره اتلری اوفاق اوفاق کسهرک بهارناله بر اتمکده بر قابه وضع اولور . یازرینه اکتی بوغورث دوکولرک قوامی کانجه یه نیر .

داری ایچی صویا سودده قاینادیلرک اوزرینه ساده یاغ دوکولور . بعده اکل اولور . بونک اسمیه ده « کرشاک : Kurehak » در .

خوشهریم اسمندکی طوزسبز تازه پنیرله بایلان بملک ایچنه اوزوم ویا قوری اوزوم قوبوب برلرکه بواک « بلدانی : Buldani » نامی ویریلیر .

قاراق تورکانلرینک بملکری « اکراکان : Ukrakan » آندده کی سبزه بکی ابله « اتمک : idlik » اسمنده سونله بوغورثدن پنیر کی بایلان یکدن باشقه

درکاه

دیوان لغات الترکده دیگر بر بک اسمنه تصادف ایدمه دم .

کالم ایچکیلره : ایران ویکمز اوزمانلر تورکارجه معلومدی . بواسلر بیه خالص تورکدر . « قیز » ده اورتا آسیاده مستعمل اولوب شمدیده اورلرده کی تورکارک ملی مشروباندن در . قیز ، قیصرق سودنی اکشیددرک بایلییر . قیزک حفظ اولدیننی طولوم آت دریسندن در . بواک « قسق : Kesouk » اسمی ویریلیر .

شفالی وسائره کی بعض میوه لرکده عصاره سنی ایچرلردی .

تورکار آره سنده معروف برسرکه ده واردرکه بو سرکه حقدده محمود افندی « سیرک لرک الک ایسی بودر » دیبور . اوزومک عصاره سنی یعنی شیراسنی برقاب درونته ایچنه اکشیه سی ایچیر برافیلیر . بده اوزرینه خالص شراب دوکولرک برکیجه بیراندن صوکره سیرکه اولور . بونک اسمی تورکارجه « مندو : Mendo » در .

یغایدن ، آرپه دن وداریدن یایلان شرابه ده « بکنی : Bekni » نامی ویریلیر . قیزی اکشیدن بوغورثی قوبولاشدیران شیمدده « قور » اسمی ویریلیرکه بو کونکی مقابلی « مایه » کله سیدر . یغادی اونی شرابه ده « اغرتقو : egeritgo » ده نیر .

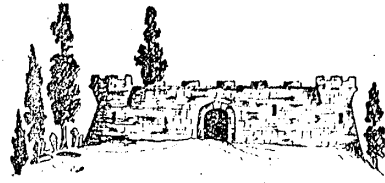
بو کون بیه یایلدق عادی موجود اولان بر بک دها واردر : بواک « بسن : Besen » نامی ویریلیرکه مونا کومولدکن صوکره بایلییر . اصل آدی « بوغ بسن » در . شایان تأسفک محمود افندی بزه بومک ناصیل یایلدیفنی اضاح ایتمه بور . یالکنز « بوغ » کله سنده شو معلومانی یازیبور : « ثولوی کوملدکن صوکره دونلر ایچین اوچ ویا بدی کونه قدر بایلان بملک آدیدر . »

*

بونی یازدقن صوکره « دیوان لغات الترک » ی تکرار کوزدن کچیرمک ایسته دک . بو ائشاده اولا کوزیزه ایلشهمه من بعض ایضاحات بولدیغمزدن بونلریده علاوه یی مناسب کوریبوروز :

اولجه یغادی اونی شرابه تورکارک « اغرتقو » نامی ویردکارینی سویلمه شدک . محمود افندی یغادی شرابی حقدده « اغت : Ongout » کله سنده بر جوق علاج بر آرایه کتیریلیر . « دییه ایضاحه باشلابور . بو بر آرایه کتیریلن علاجلرک نه اولدیننی بالطبع جوق مهم اولبور .

شیمدنلک بزه مجهول اولان بر علاجلره صوکره آرپه اونی ده علاوه اولنورق بوغوریلور ، فندق کی کوجوک کوجوک کسایوب قورودیلور . نهایت دها بعض عملایتدن صوکره اون بش کون دورق اوزره برکوبه قونوبور . شو جوق مهم ایضاحاتری مجبور ی بر صورتده یازیبور . چونکه محمود افندی بزم بک مهم اولارق آکلاتیور .

تورک‌ها و موغول‌ها

(آبل رهموزا)، «تورک لسانلری اوزرینه اوزرینه تدقیقات» عنوانیه یوزاللی سنه قادار اول یازدینی اثرنده بوتون اورتا آسیا اقوامی، فرق کوزمدهن، تورک اسمی آلتنده موغوللار، و بو آراده.. تیت [توبا] یلری مانچولری، موغوللری ذکر ایدییوردی.

(ویدلو) ده عینی بولی تعقیب ایتش، بارس ملی کتبخانهسی حافظ کتی (لئون قاهون) بو عمومی عنعنه دن آیریلماشدی. حالبوکه صوگ تدقیقلر بو مسئله نك تمامیه یا کاش اولدینی میدانم قویمشدر. تورک و موغوللار آیرایی اولالان، صوکر تاریخ نقطه لرندن ایضاح ایتک لازم کلیر.

موغولجه پیتیشیک جهلی لسانلردن در. تورکجه و فرانسجه مکی. تیت یازیلی مریلردن مرکب بسط بریازی در. موغول لغتی تمامیه مستقل بر لغتدر. نه نحو نه ده صرف اعتباریه تورک لسانلرینه بکزه من. پروفیسور دوقور کیزه نك برقوقفرانسی خاطرلانی ایسته بوم. کیزه پوقفرانسنده ادعا ایدیوردیکه «اورال - آلتای» لسانلری دین اسم، موهوم بر تعیردن باشقه برشی دکدر. اورال

[۱] «ا» اسمنده بزمک دها وارد: برنج پشدکن صوکره صوغوق صوبه بیراقیلیر. بده سوزلوب ایجه شکر ووز قوئلورق صوغوقاق مقابلنده یئر.

شیمدیک فزونده اسکیدن تورکارجه معلومدی. فورونجی کوره نك اسمده «هرکوج» در. خاناقیه لغتده بوقه اککنک آدی «بشکال: Buchkal» در.

بوزه ده جوق اسکمی مشروباعدند. «دیوان لغاتالترک» دمه داریدن بایبلان برایجکی کوربورزکه بو حالده بزم شیمدیک بوزه در. بونک اسمی محمود افندی هنجس «دیه قید ایدیور.

بزم شمدیک «بولاماج» ده اسکیدن مشتمله دی. بونک طائیلیس ویاغی اوللاز ایسه اوکا «باغما» نامی ویریلیر. قاورولش یغداک اسکمی ده «قفرماج» در. «قفرغان» آدنده یاغله یوغوریلان بر خور یکی دها واردکه فورونده، تادیرده پشیریلو.

مسیح نامی

[۲] «دیوان لغاتالترک» ده یوقاریده کوریلان اوچ نقطه لی برحوف واردکه، مؤلف بوی «بین المبالوالعالمیه» دیه تورک ایضاح ایدیور. بو حرفک تلفظ پاک باشقه اولوب بزم شیمدیک «وا» حوقه یاقیندر.

لسانلری آراسنده لغت، نحو و صرف اعتباریه صمیمی مناسبتلر بولدینی ادعا اولنه بیلیر. (فیو-اوغول) قوملری دیه بیله چکمز بوزمه ده صامویدلر، اوغوللار فینوالر، لاپولر، ماجارلر داخلدر. بوزمه نك شیمدیک حالده اکثریتی خرسندیدر. اوفاق برقیسمی اسکدی بیلرینی محافظه ایدلر. (آلتای) لسانلرینه کاتجه بونرک (اورال) زمزمه سیله هیچ برعلاقه لری اولمادی کبی کندی آرا لرنده ده لسانی برمناسبت بولوندینی عالمک مشاهدله ری داخلنه کیرمه شدر. دوقور کیزه نك اتنولوی لسانلرینه استناد ایدمن بوداعاسی جوق دوغرو، فقط ناقصدر. چونکه اورال لسانلری آلتای لسانلردن نه قادار آیری ایسه، و آرا لرنده نه قادار جانلی فرقلر وارسه آلتای لسانلری اسمی آلتنده طائیلان مختلف دیل زمزمه لری آراسنده ده اوقدر، حتی اوندن دها اهمیتی آیریلقلر، فرقلر وارد. اولال (تیت - موغول) دیلری، (چین) لسان زمزمه سته نحو ترتیبی اعتباریه تورکجه دن دها یاقیندر. تورکجه ایله آرا لرنده بر مناسبت تصور ایتک ایسه، عربجه ایله فرانسجه آراسنده مشابته آرا مانک عربی در. ثانیاً - حرف اعتباریه تورکجه ایله موغولجه آراسنده هیچ بر رابطه ویا علقه یوقدر.

تورکجه فعللرینک صوکی (مق، مک) در. موغولجه ده (اوی) ایله نه پایله نیر. ایچمک مناسنه کلن (اوقووی) کبی، ایشیتیمک مناسنه کلن (صومورنوی) کبی.

صیغه لرک تصریفنده ده اوفاق بر بکزه پیش بولاق قابل دکدر. ثانیاً - لغت اعتباریه اولال آیریلدی. بو آیریلدی فارسی دیلی ایله عربجه آراسنده کی مناسبت بکزه نه بیلیر.

پروفیسور فلاپروت (آسیا مجموعهمی) نده بومستله بی بوتون وضوحیه اشیات ایتدی ایدی. وقتیه کندیلری تورکیانجی کوسترنک ایسته من بعض عالم طاسلاقلری (فرغیزلر تورکجه موغولک اتصالدیق دوغمه برفومدر دیه غرب برترانه طوتدورمشلردی. فلاپروت مقاله سنده ایضاح ایتدی که موغول و تورک ایکی قارده ش قوم دکل، حتی بر برینک ضدی جوق (توکیو) لر یعنی ایلاک اون اوغوز دولته (موقو = موغول) قبیله لری چوباناق خدمتی کوروپوردی. اون اوغوز دواتک انحلالدن صوکر تورکن قبیله لری اطرافه داغیلدینی ایچین موغوللارده اساردن فور تولدیلر. اوغور یعنی (دوقوز اوغوز) دولتنک ضعیف بر زماننده اک قوتلی موغول بولردن (خنطایلر) فرصتی غنیمت بیللرک اورتا آسیا یه قیسه بر مدت ایچون حاکم اولدیلر. لاکین خوارزمشاهلرک، یعنی اوغورلر رینه کچن صوگ بوبوک تورک دوتی نك خطایلری نیله همی اوزرینه، (چنکیزک) استیلا سته قادارده موغوللار تورکاره باج ویردیلر، خوارزمشاهلرله چنکیزک چارپشده می، تورکجه موغول آراسنده، تاریخک قید ایدیله بیلدیک اک اسکی زمانلرده موجود

اولان خصوصتک اعظمی درجه به پوکسمی موجب اولشدی. بر بوبوک صارصیتی دن تورکار موغوللار ایلاک دیه که مغلوب اولارق چیدیلر. عصرلرک انتقام و کینله قودورمش موغول - ورولری مسلمان تورکاره صهرلرجه اوغراشارق وجوده کتیردیک بنالری، شهرلری تارومار ایتدی. بوجادله فاسله ویرمدهن اوزادی روم سلاجوقیلری ایلخانیلرله، عثمانیلر تیمورلنک اوغراشدی. ایشته بوندن دولای درکه آنادولو تورکننک پوره کنده موغول ایچین اوگوللار برنفرت واستکره حسی وارد. تورکن برزمان اوشاق و چوبان اولارق قولاندینی آدلردن اک ضعیف واک دوشکون زماننده بیله قورقماش، پالکز هر فلاکت اوکا قارش اولان نفرت واستکره ای برقات دها آرتدیرمش در. بوتون عثمانی تاریخلری، بوتون سلاجوق و تورکن تاریخلری بوزمده لردن قلیجه کورکاشمش غیظی. هر صحیفه لرینه دوقشیلدر. او حالده ناصیل اولورده مملکتنده بر زمزمه تورمورکه، شیماری لر تورک - موغول، قارده شیمکنک ازل اولدینی ادعا اغکدر. مضمندی مملکتک آچلقدن بوغازی قوقان اولادلرینی دکل، نه عنعنه سته، نه دیننه، نه تورمه سه اومایان بر باشقه وطنک دردلری دوشورنکدر. بوبوله کیدلر ایکی بوبوک خطابه دوشمش اولوبور: برنجیسی ملنک حسیاته قارش بیکانه لکلی که حسی بره دنیاندر. دیکری وثیقه لرک صرخ و آشکار اولان سیرینی کورمه مک که تاریخی و علمی برخطا در. فی الحقیقه چنکیزک ایلاک وقعه نویسی و موغول استیلا ستنک اک یاقین مورخی اولان رشیدالدین فضل الله درکه (جامع التواریخ) ی ۷۲۰ جوارینده یازمشدی - اثرنده تورکار، موغوللار، و تاتارلردن بشت ایدرکن بونرک بر برندن تمامیه آیری منشالردن کلن بر قوم اولدوقلرینی سولیدور. رشیدالدین کوره حتی بوقوملر آراسنده اسکیدن بری اوزون منساره لر جریان ایتش وصوکنجیسی زمان دونان اولان ایکی آیری عرقدر. فلاپروتک ترتیب ایتدیک لغتچیدن بشت اون کله آلتیرسه بومستله نك غایت آشکار اولان قطع لیک کندیسینی کوسترد. (لغتلر لاعلی التعیین انتخاب اولومشدر.)

قارتال	برقوت	برغوت	ناس
سومک	سومک	سومک	ایناقلای
ایگنه	ایگنه	ایگنه	چاغر
هوا	هوا	هوا	آخور
قوش	قوش	قوش	ناما
شاب	آجی طاش	آجوداش	بایانغ
روح	دیم	دیم	آمی، آیم
آجی	آجی	نیاوخون	
صوکره	صوکره	صونک	خونیا

محمد هلمی